

Половна-Васильєва О.А., викладач
кафедри образотворчого мистецтва і дизайну

Дніпропетровський національний університет
ім. О. Гончара

КОМПЛЕКС НАРОДНОГО ВБРАННЯ НИЖЬОГО ПОДНІПРОВ'Я XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ. НА МАТЕРІАЛАХ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Анотація. У статті проведено аналіз комплексу народного вбрання, розглянуто його складові та засоби художньої виразності. Простежено зміну в крої основних складових комплексу та основних засобів декорування вбрання.

Ключові слова. Комплекс, вбрання, колористика, декор, засоби виразності, тканина.

Аннотация. Половна-Васильева Е. А. Комплекс народной одежды Нижнего Поднепровья XIX – начала XX веков. По материалам Днепропетровщины. В статье проведено анализ комплекса народной одежды, рассмотрено его составные и средства художественной выразительности. Прослежено изменение в крое основных составных комплекса и основных средств декорирования одежды.

Ключевые слова. Комплекс, одежда, колористика, декор, средства выразительности, ткань.

Annotation. Polovna-Vasil'eva E. A. Complex of folk clothes of Podniorov'ya of XIX is beginning of XX age. The materials of Dnipropetrovshina. The analysis of complex of folk clothes is conducted in the article, the his component are considered and facilities of artistic expressiveness. A change is traced in cutting out basic component complex and fixed assets of decorating of clothes.

Key words. Complex, clothes, koloristika, dekor, facilities of expressiveness, fabric.

Постановка проблеми. Комплекс народного вбрання протягом різних історичних періодів окрім традиційності у формі крою, поєднанні різноманітної фактури, орнаментального декору та його світобачення, відображав загальний розвиток культури та мистецтва. Також на нього мали вплив ті чинники соціально-економічного життя людей, які проявлялися у різноманітних сферах народного побуту. Період кінця XIX – початку XX ст. характеризувався бурхливими змінами, що впливало не тільки на загальний історичний розвиток країни та її промисловості у провідних центрах, а й на зальний комплекс народного вбрання, що був відображенням образу життя людей. Проблема видозміни складових комплексу під впливом вищезазначених чинників простежується у різних етнографічних регіонах України. Вона не тільки не оминула територію Надпоріжжя, до якої належала Катеринославщина, а й мала найшвидші темпи заміни традиційного вбрання, характерного для окремих національних груп, на одяг міського типу, який не мав національних рис і був спільним для більшості етнічних груп, що проживають в одній місцевості. Головною проблемою даної розвідки є висвітлення народного вбрання Катеринославської губернії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед публікацій, у яких розглядалася дана проблема, слід зазначити праці тих науковців, хто започаткував дослідження цього напрямку. Донайперших етнографів, хто звернув увагу на складові народного вбрання Катеринославського регіону, відносяться В.А.Бабенко і Д.І.Яворницький, які провели активну роботу перед XIII археологічним з'їздом, який відбувся 1905 року у місті Катеринославі. У 1902 році збиральницькою роботою на території Катеринославської губернії за дорученням Етнографічного Відділу Російського Музею Імператора Олександра III займався І.А.Зарецький, у 1909 році – В.А.Бабенко (Новомосковський, Маріупольський та Павлоградський повіти), у 1911 році – Ф.К.Волков (місто Катеринослав, Новомосковський повіт), А.Ф.Кондрашенко (Павлоградський та Новомосковський повіти), у 1926 році – К.Я.Білолобова (Катеринославська губернія і повіт). Окрім того на кошти вищезазначеного музею була придбана колекція від В.А.Горштетера (Катеринославська губернія і повіт) [7, 3 – 9]. Вишивка як безпосередній засіб оздоблення народного вбрання розглядалася у О.Кривенюк, а М.Новицькою на території Катеринославщини-Дніпропетровщини досліджувалися вибійчані тканини, які, окрім іншого, використовувалися у виготовленні одягу. Друга половина XX століття характерна працями таких учених, як К. Матейко, Г. Маслова, Г. Стельмащук, В. Миронов, В. Наулко, Т. Ніколаєва, О.Косміна, але народне вбрання Катеринославщини у них розглядалося стисло.

Формулювання цілей статті. Визначення основних складових комплексу жіночого та чоловічого народного вбрання Катеринославщини та виявлення його характерних рис, відображення основного колориту у комплексі. На основі збереженого

Надійшла до редакції 29.04.2010

фактичного матеріалу та архівних документів встановлення характерних рис крою елементів вбрання та охарактеризування топографії вишитих комплексів на жіночих сорочках Катеринославщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. До основних складових комплексу народного костюма варто віднести дві групи: натільного та поясного одягу. Першою серед них виділимо **групу натільного одягу**. До нього належить сорочка чоловіча та жіноча. На Катеринославщині було поширене слово «одів», що означало одяг [9. 20]. Інша поширена назва – «сорочка». Виготовлялись сорочки переважно з лляного, рідше конопляного полотна, а також із суміші цих рослин. У духовній культурі народу сорочка посідала не останнє місце. Так, за народними прикметами заборонялося шити сорочку «...з того полотна, що бува, вихор зхвате: буде тіло крутить» [8.154]. Оскільки територія Катеринославщини на кін. XIX ст. була заселена різними етнічними групами, то відповідно і одяг мав певні відмінності. Катеринославський повіт виділявся такими поселеннями, як Лоцманська Кам'янка, де проживали малороси лоцмани; с. Волоське з валахами (молдаванами); с. Кичкас – німці (до речі німці також проживали в колонії Ямбург, яку вони заснували 1793 року, вийшовши з міста Ямбура, Петербурзької губернії в кількості 275 душ обох полів [13.22]); Верхньодніпровський повіт (с.с. Бородаєвка, Мишурин Ріг та ін.) населяли переважно малороси, колишні запорожці та білоруси; Олександрівський повіт (с. Васильєвка та ін. придніпровські села) – малороси, поляки, євреї-колоністи; Слов'яносербський повіт – болгаро-огородники; у Бахмутському повіті – великороси; в Маріупольському повіті були поселення грецькі; а Новомосковський повіт характеризувався поселеннями малоросійськими, особливо с. Ігрен, яке славилось виробами малоруських розписаних скринь [3. 79]. Це дає підстави розглядати одяг Катеринославщини на основі тісних етнокультурних взаємозв'язків, які за рахунок впливів і взаємовпливів позначались на головних рисах одягу, що приводило до синтезу рис народного вбрання суміжних областей та національностей.

Сорочка шилась з простого домотканого полотна або в комбінації з фабричним. Складалася жіноча сорочка з таких елементів: станок (цільний чи з «підтячкою»), рукав, уставка (пришита переважно по пітканню, рідше – по основі), ластка, чохла (або вузька обшивка). Існував інший тип сорочок – з кокеткою, яка була без уставок. Характерна особливість – виріз горловини *каре*. Складові чоловічої сорочки: станок, комір, рукав, ластка, чохла (або без чохла). На станок йшло тонке лляне полотно, а «підтячка», «підтяжка» з більш грубого домашнього. Комір на зборках робили низький, груди інколи з вишивкою, рукава довгі вишиті, широкі або ж з «чеклами». «Підтячка» вишита або з мережкою. Сорочки переважно одягались так, щоб мережка виглядала з-під верхньої спідниці [4. 46]. Про це є численні записи різних науковців, які зазначали, що саме так носили сорочки у всіх етнографічних регіонах України, а до появи спідниць

використовували такі елементи поясного чи стегового вбрання у жінок, як дерги, плахти та запаски. Такого ж типу сорочки зустрічаємо в описах малоросійського одягу з колекцій Російського етнографічного музею (далі РЕМ), а саме РЕМ К№ 1726 – 16, К№ 1726 – 23, К№ 1726 – 35, К№ 1726 – 46, К№ 1726 – 50.

Подібним до малоросійського був одяг валашок. Проте відрізнявся способом нанесення орнаментального декору на сорочку, де вишивка наносилась продовгуватими вертикальними смугами. Великороси Катеринославської губернії сорочки шили ситцеві з кумачевими вставками на плечах і такі ж полотняні, вже без вишивок, але з кумачевими та іншими оздобами на плечах та рукавах. Гречанки у давнину носили сорочки з тонкого полотна, інколи вишиті на рукавах і станку шовковими або срібними нитками, а зверху надягали шовкове смугасте плаття і халат з отворотами, вишитими такими ж нитками. Крім того, носили ще по-турецькі вишиті полотняні шаровари «щелі», останні – костюми турецького походження [4. 46-56].

Чоловіча малоросійська сорочка виготовлялася з домотканого грубого полотна з дуже широкими і просторими рукавами, які закінчувались на місці «обшлагів» збіркою «чехлами». Комір був невисоким, стічкою чи відкладний і застібався замість гудзика стрічкою. Комірець-стічка та груди по краях «пазухи» прикрашались вишивкою, а у парубків вишивка займала усі груди. Окрім того, сорочки носили завжди заправленими в широкі штани. Відповідні сорочки зустрічаємо у колекціях РЕМ: К№ 1726 – 10, К№ 1726 – 13, К№ 3940 – 1. Великоросійські чоловічі сорочки, так звані косоворотки, були зі значно вужчими рукавами, із вставними червоними підплічниками і носились «на випуск» поверх портів і підпоясувались поясом. У болгар відомі сорочки «риси» з тонкого узорчатого, власного виготовлення, полотна з відкладним коміром і прямим розрізом. Німці, греки та інші народності в кін. XIX – поч. XX ст. носять одяг звичайного крою з фабричних тканин [4. 41].

У способах носіння простежуються спільні риси. Українці та молдавани носили їх заправленими у штани, іноді навипуск. Болгари та росіяни – навипуск. Росіяни, українці, молдавани підперезували сорочку вузьким плетеним паском (у росіян з китицями), болгар, іноді молдавани – широким тканим [10. 50].

Ми взяли за основу топографію вишитих комплексів на жіночих сорочках, розроблену Л.Булгаковою-Ситник [5. 188-189], і підпорядкували до народного одягу Катеринославщини. При чому вишитий рукав ми поділили на такі підтипи: верхньорукавне розміщення вишивки, рукавне (по всьому рукаву без вишитих чохла) і рукавне (ч) – з вишитим чохлам, нижньорукавне (рукав внизу не зібраний), нижньорукавне (ч) – тільки вишиті чохла. А також додали до схеми вишитий виріз горловини – каре, що характерно для цього регіону і позначили – комір (к) – вишитий виріз горловини каре по контуру. Кокетка у сорочках, яка також часто зустрічається оздобленою, у типології позначена – кокетка (п), де (п) – вишивка

по периметру кокетки. Так, композиційне розміщення орнаментів на жіночих сорочках поділяється на такі найбільш поширені типи: плечовий, верхньорукавний, нижньорукавний (ч); плечовий, верхньорукавний; плечовий, нижньорукавний (ч); плечовий, нижньорукавний; плечовий, рукавний; плечовий. Інші типи композиційного розміщення орнаменту, які зустрічаються у вишитих сорочках, не так поширені: плечовий, рукавний (ч), нагрудний, каре (п); плечовий, рукавний (ч); плечовий, рукавний, нагрудний; плечовий, рукавний, кокетка (п); плечовий, нижньорукавний, кокетка (п); нижньорукавний (ч), нагрудний, кокетка (п); плечовий, верхньорукавний, нагрудний, комір (к); плечовий, верхньорукавний, нагрудний; плечовий, верхньорукавний, нижньорукавний (ч), нагрудний.

Найголовнішим елементом вбрання, для якого широко використовують колір в оздобленні, є сорочка. Оскільки колір несе в собі широку інформацію, його використання має традиційний характер. Застосування кольору відносно вікової категорії, певних ритуальних подій, пов'язаних із циклом соціальних та традиційних народних свят, має своє значення як емоційно-психологічне, так і символічне. Збережені музейні колекції народного одягу вказують на переважне використання червоно-чорної колористики, що увійшла в українську культуру з поширенням брокарівського стилю по усій Україні і на Катеринославщині в тому числі. Але стверджувати, що це єдине поєднання кольорів досліджуваного регіону не можна, бо музейні етнографічні збірки та праці науковців говорять про інше. Так, у статті М.А.Підосиної, яка аналізує сорочки з фондів Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І.Яворницького (далі ДІМ), зазначаються такі колористичні поєднання у вишивках сорочок Катеринославщини із сіл Волозьке, Черкаське, Богуславське, Звонецьке: двоколірність – червоно-синє ДІМ Е-2292 (номер сорочки), червоно-коричневе Е-1992, червоно-чорне Е-1997, Е-1020, коричнево-бузкове Е-1093, коричнево-червоне Е-1996; триколірність – червоно-чорно-жовте Е-1100 [12. 95].

До цієї класифікації регіональної колористики слід додати до двоколірної вишивки такі поєднання кольорів, як біло-чорне ДІМ Е-1010, Т-1474, Т-270, чорно-біле ДІМ Е-3853, біло-червоне ДІМ Т-1307. А також *одноколірні* вишивки білим кольором по білому у тих населених пунктах, які найближче знаходились до Полтавщини: ДІМ Е-3518, Е-3821, Е-3861, Т-2046, Т-677, Т-1311, Т-1323, Т-850, Т-851, Т-848, Т-846, Т-849; чорним: ДІМ Т-1049, Т-444, коричневим: ДІМ Е-3723. *Триколірні* – червоно-чорно-біле: ДІМ Т-1292, Т-1285, Т-1872, Т-1482/1 – 1482/3, Е-3708; червоно-чорно-жовтогаряче: ДІМ Т-123. *Поліхромні* – ДІМ Т-3010 – 3012, Т-1308, Т-569 – хоча вони датуються часом, який виходить за межі XIX століття, та все ж колористика та орнаментация сорочок цього типу дає уявлення про видозміни, які відбувалися у народному мистецтві. У таких сорочках застосовувалися червоні, сині, жовті, зелені кольори (Рис. 1).

Група стегнового одягу або поясного є наступною, вона також поділяється на чоловічу і жіночу.

До жіночої групи належать такі компоненти вбрання, як запаска, дерга, плахта та спідниця – найпізніша форма стегнового вбрання, а також неодмінне доповнення – білий вишитий полотняний фартух «з зашивками» [1. 7]. Були також фартухи темних кольорів, як РЕМ К№ 4662 – 2 (з купованої тканини чорного кольору з трьома складочками по подолу із с. Кам'янки, довжиною 75 см., шириною по подолу 93 см.). Фартухи, які входили в комплекс народного вбрання Катеринославщини, були буденними та святковими. Останні шились переважно з білого полотна і прикрашались вишивкою, мережкою, мереживом. Вони були коротшими за спідницю на 20 – 30 см. У покрої використовували такий елемент, як оборку, її ще називали *шляркою*. Характерною особливістю фартухів цього краю були вишиті різнокольоровими нитками китиці, які пришивалися до поворозок [11. 138].

Лівобережжя, Подніпров'я та Південь України характерні тим, що на будень шили запаски з грубих полотнищ, чорні й сині, а на свята – зелені й червоні. Це підтверджують описи колекцій РЕМу, де вказані: *запаска* (вовняна тканина червоного кольору) [РЕМ кол. № 1726 – 18], *нопередник* (синього кольору) [РЕМ кол. № 1726 – 37], (чорного кольору – з бавовняної тканини) РЕМ К№ 4662 – 2. На Катеринославщині, за В.А. Бабенком, запаски виготовляли з чорної чи темно-синьої вовняної саморобної тканини, при цьому у валашок вони були вишиті по подолу шовковими нитками. Сама запаска складається з довгого шматка тканини, яким жінки огортають стан і підперезують вузьким поясом [4. 49].

Іншим типом поясного вбрання була *плахта*, незшита та напівзшита, яка виготовлялася з картогої, багатоколірної ручної тканини. Це був переважно святковий одяг, і тому використовували складну техніку ткання та відповідні матеріали, якісні та дорогі: вовняні кольорові нитки, гарус, шовк, бавовну. Але наприкінці XIX ст. – початку XX ст. плахти в багатьох місцях вийшли з ужитку і лише старі жінки їх одягали за звичаєм у святкові дні. Плахти бувають різних видів – «пістряні», «синятки» та парчеві. Але на той час у Катеринославській губернії виготовленням плахт майже зовсім не займалися, а отримували їх з Полтавської губернії, де на той час цей вид діяльності вівся успішно [4. 50]. У колекції РЕМу зафіксовані плахти Катеринославщини під такими номерами: РЕМ К№ 1726 – 17 (плахта червона з геометричним орнаментом «клітчатка», розм. 175x98 см.), К№ 1726 – 24 (плахта пістряна з геометричним орнаментом: хрестики в клітинку і косички, розм. 178x98 см.), К№ 1726 – 36 (полуплахта пістряна з геометричним орнаментом «косички», розм. 93x82 см.).

Поступово традиційні форми поясного вбрання витісняють широкі *спідниці*, з будь-яких фабричних тканин, але частіше з німецького ситцю, що, завдяки розповсюдженню останніх, замінив набивне полотно, виготовлене майстрами-вибійниками, яке використовували раніше селяни малороси та великороси для пошиття спідниць, наволочок для подушок та ін. [4. 94]. Шилися вони у складку або

призбирувалися біля пояса, застібалися на гудзик або зав'язувалися поворозками. Розповсюджена довжина спідниць – до кісточок [11.137]. За архівними матеріалами, жіночі спідниці з Павлоградського повіту шилися з кольорової тканини, на талії робилися призбирування, а внизу до краю спідниці пришивались оборки одна вище іншої («брыжи») [1.6]. Окрім того, щоб надати фігурі пишності, жінки вдягали декілька спідниць. Цей звичай зберігся у літніх жінок аж до 80-х років XX століття у селищах Дніпропетровської обл. (Ларіонове, Василівка, Ігрені).

Чоловічі *штани* Катеринославщини шилися у чотири полотнища чи «пілки» з білого чи вибіячаного полотна. Молодь у своєму комплексі носила переважно штани з синьої китайки – «китаєві штани». Окрім українців, такі штани побутували в одязі молдаван. У росіян, які проживали в цій губернії, зафіксовані штани порти, виготовлені також з вибіячаного полотна на гудзиках з більш вузькими холошами у крої. У болгар відмічаються в поясну одязі брюки з товстого саморобного сукна з довгими на випуск холошами [4. 41]. Архівні матеріали вказують на те, що в зимовий період у чоловічого населення були штани з вичених овечих шкір хутром всередину і називались вони «єршанками». А також, крім хутряних штанів, використовували сукна для пошиття штанів для холодної пори року як з вовни домашнього виготовлення, так і верблюже сукно, яке купували в місцевих лавках [1. 4]. До того ж, слід згадати одяг чабанів, який виготовлявся виключно з овчини шерстю в середину – так звані чабанські штани. За повідомленням інформаторки із с. Ларіонове 1927 р.н., у важкі часи поч. XX ст., коли населення не могло купувати тканини на пошиття штанів, жінки іноді брали ткани лляні рушники і з них шили чоловікам штани.

Нагрудним жіночим одягом досліджуваної території були *керсетка* (*кірсетка*), *безрукавки-карась*, *кофти*. Особливістю нагрудного вбрання Катеринославщини був крій горловини, який повторював переважно виріз горловини сорочки – каре, та оздоблення, яке мало свої характерні риси. Найбільше збереглося нагрудного одягу періоду кінця XIX – початку XX століть, який був уже зі зміненим кроєм та з осучасненим оздобленням. Так, ручну вишивку замінила машинна строчка кольоровими нитками, хоча ручні шви все ж таки частково залишались в оздобленні. Окрім цього, широко використовувались різного роду нашивки: кольорові в'юнчики, шовкові стрічки, смужки плісу, аплікація, гудзики як декоративне доповнення (рис. 2).

Матеріал, який йшов на пошиття цього виду вбрання, залежав від економічних можливостей, призначення (обрядове чи повсякденне) та віку (молода людина чи зрілого віку). Відповідно до цих чинників використовували такі види тканин, як атлас, парчу, ситець, вовняну куповану (крамну), щільну орнаментовану тканину фабричного виготовлення та ін.

Широко використовувався у побуті такий традиційний вид одягу, як *юпки* з рукавами, на

пошиття якої використовували різноманітні тканини: синю китайку, ситець, «чорну кожу», а також сіре сукно. У чоловічому вбранні поширена була *чумарка*. Конструктивним елементом «юпки» був великий відкладний комір, який обшивався безліччю складок. Оформлювався такий вид вбрання на полах та комірі тасьмою. У деяких місцевостях Катеринославщини на поч. XX століття збереглися «байкові юпки» того ж крою, але шитої зі старовинної зеленої «байкової» тканини з густо насадженими червоними шерстяними махорчиками [4.50]. Це можна пояснити тим, що на Катеринославщину переселялись українці з інших губерній, у тому числі з Київщини та Полтавщини, де поширеним був такий вид вбрання.

Найбільш пізнім нагрудним жіночим одягом були *бебешки* (різновиди кофти), *бурмоси* (плечовий жіночий одяг з рукавами з домотканого або фабричного сукна, в якому поли сягали нижче стегна; вони були прямоспинні, з маленьким круглим стоячим коміром і оздоблені вишивкою в кілька поперечних рядів ззаду на талії, із застібкою на лівий бік (три-чотири гудзики), *баски* (кофта жіноча довга зі зборками), *караски* (одяг у вигляді довгої кофти або короткої, до колін і вище колін, іноді на ваті, на п'ять «вусиків») («хвантиків») ззаду), *кохти* (з фабричної тканини з виложистим коміром або без нього; інколи вишивали поли, на кінці рукавів), *курташи* (короткі куртки) [9. 76 – 78, 84, 88, 90].

Група верхнього одягу поділяється на осінньо-весняний, плащоподібний та хутряний зимовий. До неї належать такі види вбрання: свитка, сіряк, кобеняк, кожух, кожушанка, «тулуб». Одяг осінньо-весняного періоду шився переважно з тих матеріалів, які можна було виготовити в домашніх умовах – це сукно і полотно. А колір матеріалу зберігав колір овечої вовни: коричневий, білий, сірий і чорний. Бабенко вказував на верхній одяг малороса Катеринославщини, який мав свої локальні варіанти. Старовинний одяг: халати, які шилися з синього сукна, жупани, «киреї» з капюшонами, «чекмени» і ін. були запорозького походження і на межі XIX – XX століть зберігались як пам'ять від дідів та батьків. Це ті види вбрання, які побутували на даній місцевості до скасування Запорізької Січі. Більш сучасне українське вбрання шилося з цупкої синьої китайки «черкесини» і головним чином із сірого чи чорного сукна домашнього виготовлення. Молоде чоловіче населення одягало жилетку поверх сорочки. Окрім того, в осінньо-весняний період до комплексу входила «чумарка» або «юпка». Для холодної пори існував загальний теплий одяг: коротка свитка «юпка», звичайна свитка, свита з «відлогою» та кожух.

Характеродягумолдаванподібнийдоукраїнського. Але все ж таки були відмінності: жилет робився на ваті і був з рукавами, називався «ваник». Окрім того, носили каптан «байбарак». Росіяни за верхній одяг мали свитку і «зипун». На пошиття йшло домашнього виготовлення сукно і прикрашалось різнокольоровими шнурками на комірі та рукавах, а застібки робилися з вузликів шкіри і петельок. У болгар побутували куртки «ілек» із щільного коричневого сукна [4. 41 – 44].

Кольори вишивки на сорочках					
Ахроматичні		Ахроматично-хроматичні			Поліхромні
2-колірні		1-колірні	2-колірні	3-колірні	багатоколірні
Чорно-білі Біло-чорні	Чорні Білі	Червоні	Біло-червоні червоно-чорні червоно-сині червоно-коричневі коричнево-бузкові коричнево-червоні	Червоно-чорно-білі Червоно-чорно-жовтогарячі Червоно-чорно-жовті	Червоно-синьо-жовто-зелені

Рис. 1

Рис. 2 Оздоблення нагрудного вбрання.

Інформаторка з с. Іларіонове Берко В.Р. згадувала про «тулуби» поч. ХХ ст. з овчини чорного кольору, розмір яких мав бути таким, щоб «коли сядеш на підводу, ноги закутаєш так, щоб не було їх видно і комір величезний піднімеш вище голови».

Неодмінним доповненням до комплексу вбрання були:

- *пояси* зі шкіри, а також плетені і ткані з вовняних, шовкових та ін. ниток. На Катеринославщині в убранні росіян також використовувались вузькі шкіряні пояси з металевими гудзиками, окрім вовняних з китицями. Вони були значно вужчі за західноукраїнські, але до них також привішувались гребінь, ніж та гаманець для грошей [4. 41]. Застібкою в такому поясі були металеві гудзики. Ткані пояси полотняного переплетення з чесаної вовни мали довжину до 3 метрів і ширину до 30 см. Такі пояси були червоні, з позовжніми кольоровими смугами, викінчувалися різної довжини торочками. По всій території України відомі були, окрім поясів, крайки (окравки, попружки) шириною від 3 до 15

см. У Російському етнографічному музеї такий пояс зафіксований під назвою «окрайка» – тканий жіночий пояс з домотканої вовни (пофарбований) із с. Варварівка Павлоградського пов. [2. 2]; а також пояс червоного кольору, тканий з товстої пряжі, а на кінцях нитки зав'язані вузлом, що утворюють китиці РЕМ № 1726 – 19 і такий же пояс довжиною 2,52 м і шириною 3 см з п'ятьма довгими китицями на кінцях РЕМ № 10543 – 64. Окрім цього, на Катеринославщині зафіксовані були в'язані пояси, також червоного кольору, з китицями на кінцях довжиною 2,60 м, шириною 6 см в с. Перещепине РЕМ № 1726 – 25; РЕМ № 1726 – 38 – з с. Бабайківка.

- *взуття* – поділялося на плетене, шкіряне стягнуте, шкіряні черевики, чоботи. Святкові чоботи характеризувались використанням сап'яну – різнокольорової шкіри (червоного, зеленого, жовтого кольорів). У малоросів Катеринославщини, за В.А. Бабенком, відзначалися «сафьяновые цветные «чоботы, «жовтянцы» и «чернобривцы» [3.

77]. Жінки «носять с блестками сапоги и черевики». Чоловіки українці також мали чоботи з широкими «халаями» і черевики. Серед чоловічого взуття, із с. Перещепине, чоботи з червоного сап'яну високі, на високих підборах з простроченим узором на заднику (РЕМ К№1726 – 12 а, в.; К№ 1726 – 22 а, в.), що не дуже відрізняється від жіночого: чоботи з червоного сап'яну високі, цільні, задники прострочені узором (РЕМ К№ 1726 – 28 а, в.). З с. Бабайківка також відомі жіночі чоботи «жовтянці» такого ж типу: з халаями, з жовтого сап'яну і чорними головками, носок тупий, обрублений, а каблук високий на залізній підківці, задник також прострочений (РЕМ К№ 1726 – 41 а, в.).

- *головні убори* – жіночі: кісники, намітки, очіпки, капори, хустки; чоловічі: брилі, шапки хутрянні і сукняні, фуражки. Українки на голову одягали парчеві і «штаповые» *очіпки*. Вони мали круглу форму. На початку ХХ століття цей вид головного убору використовували у своєму вбранні лише жінки поважного віку, бо він був більш старовинним. А от молодіці надавали перевагу капорам, більш сучасному жіночому головному убору. Росіянки також виготовляли головні убори багаті та дорогі зі срібною і золотою парчі. І українки, і росіянки пов'язували свої головні убори, очіпки і кокошники, хустками. Молдавани Катеринославщини пов'язували голови «нахрамами» – довгими покривалами у вигляді рушника з вишивкою на кінцях і блискітками так, що кінці висіли ззаду. *Капори* в жіночому вбранні використовували майже повсюдно на досліджуваній території. Їх застосування зафіксовано в таких повітах, як Катеринославський, Павлоградський, Новомосковський та в таких селах, як Васильївка, Михайлівка, Лоцманська Кам'янка, Старі Кодаци, Слов'янка, Варварівка та загалом на Катеринославщині [3. 77; 2. 2]. Очіпки, ковпаки та капори завжди покривались різнокольоровими хустками білого, блакитного, чорного, зеленого, синього та інших кольорів, і за характером зав'язування на голові у жінок завжди були різкі від хустки. А от у дівчат хустки були переважно шовкові [1. 6, 7].

Широко використовували солом'яні брилі як головний убір в літню пору. Навіть у Новомосковському повіті велика транзитна дорога названа була Брилевий шлях. Йшла вона в напрямку з північного заходу на південний схід повз села: Михайлівку (Балівку), Обуховку, Кам'янку і Мануйловку (Поповку). Це давній торговий шлях лівим дніпровським узбережжям, який з'єднував Полтаву і Кременчук з «першим Катеринославом», нині м. Новомосковськ і йшов на південь, до Криму. «... їхала цим шляхом цариця... люди поскидали брилі – тоді все ходили, бач, у брилях...» [6. 189]. Окрім цього, носили і суконні «брилі», «картузи», а взимку шапки різного фасону. Українці мали шапки переважно з сірого баранчика високі, а також низькі круглі «сиві шапки». Німці у своєму комплексі вбрання носили звичайні шляпи і фуражки [4.44].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Розглянуті компоненти комплексу вбрання Катеринославщини, пройшовши шлях розвитку, з часом змінили свої традиційні форми на більш сучасні, що почали широко використовуватися у вбранні різних етносів. Це, у свою чергу, привело до зміни крою, способів поєднання елементів вбрання та використання фабричних тканин. Подальше дослідження передбачає визначення значущості такого доповнення до комплексу вбрання, як жіночі прикраси, їх гармонійного поєднання з формами вбрання, визначення колористики решти складових комплексу вбрання.

Література.

1. ІМФЕ НАНУ Ф14 – К4/172.
2. Архів РЕМ Ф1 Оп 2 д 346.
3. Архів РЕМ Ф1. Оп 2. Д 27.
4. Бабенко В.А. Етнографический очерк народного быта Екатеринославского края. – Екатеринослав, 1905. – 144 с.
5. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка: Етногр. аспект / Ред. О. М. Козакевич. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2005. – 328 с.: іл.
6. Залобовский Г. Брилевый шлях [Текст] // Екатеринославский юбилейный листок. – 1887. – (№ 20). – С. 189.
7. Каталог-указатель этнографических коллекций. Украинцы XIX – XX в. Ленинград. 1983. – 63 с.
8. Манжура И.И. Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губ. Харьков. – 1890. – 194 с.
9. Матейко К. Український народний одяг. Етнографічний словник [Текст]: / К. Матейко / – Київ: Наукова думка. – 1996. – 195 с.
10. Миронов В., Наулко В. Етнокультурні зв'язки на Україні (За матеріалами одягу) [Текст] / В. Миронов, В. Наулко // – НТЕ. – 1969. – № 5. – С. 44-52.
11. Ніколаєва Т.О. Український костюм. Надія на ренесанс. [Текст] / Т.О. Ніколаєва // – К.: Дніпро, 2005. – 320 с.: ілюст.
12. Подосинова М.А. Семь волошских сорочек из фондов Днепропетровского исторического музея [Текст] / М.А. Подосинова // Скарби музеїв. Матеріали обласної наукової конференції до міжнародного дня музеїв 2003 р. Дніпропетровськ АРТ-ПРЕС 2005. – С. 92 – 96.
13. Яворницький Д.І. Дніпрові пороги. Альбом фотографій з географічно-історичним нарисом [Текст] / Д.І. Яворницький / Державне видавництво України. 1928. – 75 с., іл.